

Actitud dels mariners davant els talassònims

MA. ROSER CABRERA GONZÁLEZ

Generalment el punt de vista tractat en un col·loqui d'onomàstica i toponímia és el del lingüista, estudiós de la llengua. Però en aquesta comunicació el punt de vista va a ser el dels mariners, usuaris de la llengua. Ells manifesten una actitud davant la seua llengua específica, que comenten, expliquen i comparen a cada resposta d'una entrevista. o d'una conversa informal.

Els qüestionaris s'han passat a mariners, de pobles de la Comarca de la Marina Alta (Moraira, Calp, Xàbia, Dénia) i s'han seleccionat alguns talassònims tretts de les converses amb ells.

Els hòmens de la mar no dubten en donar la significació en sentir el nom d'un lloc, relacionat amb la mar. Tots tenen algun interès pràctic per ells, Els mariners utilitzen els noms de lloc i els punts cardinals abundantment, en la navegació per situar-se i per orientar-se dins la mar, però també per descobrir les classes de vents i els diferents aspectes meteorològics, per protegir-se del temporal o per trobar la millor pesca.

Hem dividit en tres blocs aquests exemples aconseguits a Calp, Dénia, Moraira i Xàbia que il·lustren l'actitud dels mariners davant els noms de lloc.

1. Noms de lloc relacionats amb la meteorologia

Observem aquestes frases:

"El vent a la creu és el vent de fora entre el Norte i l'Oeste"

Fora és un cas de substantivació. Ja sabem que en el llenguatge mariner FORA indica cap a

la mar i TERRA cap al litoral.

“El Gregal és el vent al Golf”

En aquest cas l’informant per definir el vent ens explica la seua procedència.

El mariner és conscient que vent de fora, vent al golf o sol a la penya són termes i senyes només vàlides per a Dénia. I diu:

“Es diu sol a la penya quan està amagant-se el sol darrere la montanya, comença per Mondúver i acaba per Segària”

La següent resposta és molt completa (criteri d’etimologia popular)

“El gat d’Eivissa és un núvol en creu que ixia a la frontera d’Eivissa, senyalava mal temps, aigua. Tenia la forma de l’ unglà del gat”

El mariner situa perfectament l’emplaçament del núvol (a la frontera d’Eivissa) diu de quina classe de núvol es tracta (núvol en creu) i les seues conseqüències (senyalava mal temps, aigua). Al mateix temps que per la seua descripció explica el nom del núvol (tenia la forma d’ungla de gat).

En la següent frase l’oposició dels dos grans espais terra/mar estan substituïts per hort /port.

“Gavines a l’hort, temporal al port”

Preten a les gavines que volen fora de la mar com presagi de mal temps.

“Vents davals és quan són vents del Sud, vents de terra...Quan ix de darrere el Montgó és davalà”

Un lloc emblemàtic pels mariners de Dénia és el Montgó. És extraordinària la precisió en algunes respostes com aquesta dels vents d’avall on s’explica la procedència del vent, el tipus de vent i dona un exemple concret a Dénia, prenent com a referent la montanya.

El vent que citem a continuació és coneix de tres formes diferents: arbonés, vent de bacora, vent bacorero. Ens diuen a Dénia:

“L’arbonés és un vent local. Quan calma el Llebeig, eixe contrast del dia a la nit, és l’arbonés i es diu vent de bacora per l’època que ve”.

Pareix que el nom arbonés ve de narbonés, procedent de Narbona. A Moraira ens diuen :

“Ací no tenim arbonés , això és de Dénia per a dalt: a Oliva, a València, a Gandia..”

A Calp diuen:

“El Gargal i l’arborés és lo mateix, també es diu bacorero per l’època que ve”

Com hem vist els mariners coneixen perfectament les diferents denominacions d’alguns mots, d’uns ports als altres, (criteri geolingüístic).

Observem altre exemple:

“Escomençant per Ponent ja és vent al Golf, açò aquí a este terme, en atre terme és vent de terra. El Llebeig ix de fora...El Llebeig a Gandia és molest, hi ha tràngol.”

2. Noms de lloc relacionats amb la geomorfologia

Els mariners diferencien els noms de lloc per la utilitat que els emplaçaments proporcionen al navegant, per poder atracar, com a punts de referència a l'hora de situar-se i orientar-se o per sortejar els indrets que suposen risc.

Aquest primer exemple explicant l'escandall s'utilitza quan hi ha boira i no hi ha prou visibilitat.

"L'escandall és un instrument que servix entre altres coses per a saber quin tipus de roca hi ha. Es posa greix a l'extrem i es deixa caure; ho fem quan hi havia boira i no es tenien els punts de referència. Ho feia el que tenia més sensibilitat a la barca i dia ROCA! o PLATJA! ..."

Hi ha indrets que proporcionen tranquil·litat al mariner.

"Matamar vol dir que mata la mar, que la trenca"

Són uns contraforts adossats a les cases per a evitar les envestides de la mar. Ací tenim un cas d'etimologia popular, intenta explicar l'origen del mot.

"La cala està redossada del vent, al redós del cap"

Explica una de les característiques de la cala.

I de la mateixa manera:

"La dràssena és on es refugien les barques"

"La caldera és un refugi"

"Una rada és com una cala"

"La bocana és l'entrada del port"

Hem replegat diverses opinions del mot PLACER per ser un mot polèmic entre diferents lingüistes.

"És un lloc per arrossegar net on no t'enganxes" (Xàbia)

"És un plaçer quan hi ha poca oscil·lació: ací hi ha 30 braces, ací 31, ací 29... Ací tenim des de la Punta d'Ifac, una milla o hasta tres milles, hasta davant de la Vall, tot és un plaçer" (Calp).

Hi ha indrets temuts pels mariners.

"Faralló es pot dir a pedres a obstàculs dins la mar on t'enganxes"

"Un baix podia ser com un faralló" "Un sec com un baix; es diu: Largo de Dénia que hay secos"

És curiós que tota la conversa siga en valencià i aquesta frase en castellà. És com un consell advertint que és perillós anar prop de la costa de Dénia.

"Treballar a la mar ampla és anar on no hi ha enganxadors, zona de tinents"

3. Noms de lloc relacionats amb la pesca

"Les Bassetes estan enfront de la Marina Morell, es fan molts d'ariçons"

"Els farallons és on es cria el peix; són lloses dins la mar i allí és on es refugia el peix"

"El peix de plaçer està en sa casa no és viatger"

Ens diuen a Xàbia parlant dels peixos que es pesquen al tresmall:

“És peix de pas i de pis. Les barques van a poques milles, casi casi apegades a la costa, perquè com la costa de Xàbia és tan fonda, el peix de pas entra dins les cales”.

“L’agulla s’agarrà molt als remelsos, sobre la montanya”.

“L’aladroc s’agarrà damunt l’alguer de 6 braces per a fora i 10 i 11 braces. Tenim un ditxo que diu : La flor al metler i l’aladroc a l’alguer”

Ens explica d’aquesta manera no solament on s’agarrà, també l’època.

“L’anguila és un peix que li agrada molt el fang. Es colga”. “S’agarraven anguiles al Molinell...”

“Les aranyes viuen en el fondo; es colguen en l’arena, a la platja van hasta la vora”

“El bacallaret és peix de 60 o 70 braces; no és de costa, no sura; viu baix.

“A últims de Febrer hasta Pasqua s’agarran els lluços, a la Roca dels Felius. Eixos lluços han tocat mar de 40 braces”.

“La bacoreta és de la mateixa família que la tollina; es diu albacora. Ho corre tot; és un peix mot ligerero com tots els peixos blaus. Emigren. No té el pas segur. Ell va a buscar la seua estabilitat d’aigua, més fondo”

“El besuc és peix de fondo. Viu al fang. No es desparta de la sombra de la barca. Les peixos de barbà són ràpids”

“L’escorpa la veus roja encés a la roca i a l’alguer la veus roig atxocolatat”.

“Les castanyoles són roges o negres. Estan al fondo”.

“La corba va més en roca. El corball més en platja, Es pareixen molt”.

“El congre viu en les roques, dins dels forats; les clotaes fan barbà i hi ha un redós”

“El pagell al mes de febrer s’arredosa sobre les roques”.

“La xopa és de fondo”.

“Els peixos de vora no s’ataquen uns als altres; són els d’escata: l’esparralló, el pagell...”

4. Les barques i els noms de lloc

Ens fan una diferenciació entre barques de terra, de més en terra i de la mar de terra. L’explicació és la següent:

- LES DE TERRA, treballen de 30 a 100 o 140 braces.
- LES DE FORA, (les de FONTS) és de 200 braces per amunt.
- LES MÉS EN TERRA, són les de tresmall i palangre. Són les menudetes que antes anaven a rem i ara van a motor.
- LES DE LA MAR DE TERRA SÓN LES QUE VAN AL BOU.

Es pot fer una descripció prou exacta de les característiques dels hòmens de la mar a través del seu llenguatge: pragmàtics i utilitaris, observadors i curiosos a més d’un gran sentit de l’humor com ho confirma el següent comentari.

“El vairàs és tot un alguer i al mig hi ha un puesto que no hi ha alga i es platja; per això li diem un vairàs igual que a un calvo mosatros li diem: tens vairasos!, perquè té monyo per aquí i està blanc per aquí”.